

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญ

หัวใจของประชาธิปไตย คือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ประชาชนเป็นจุดศูนย์กลางของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการปกครองและบริหารประเทศ รวมถึงมีความสนใจต่อความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์บ้านเมืองต่างๆ และกระตือรือร้นในการแสวงหาสารสนเทศ (well informed and attentive) ที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่างๆอย่างเพียงพอ ตลอดจนใช้สารสนเทศอย่างรอบคอบก่อนการตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบ ของประชาชนทุกคนในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

การตัดสินใจทางการเมืองดังกล่าว มิได้มีเพียงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น แต่ประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ในการมีส่วนร่วม ด้วยการแสดงความคิดเห็น การแสดงออกโดยวิธีประชาธิปไตย การลงประชามติและการตรวจสอบการทำงานของคณะรัฐบาล ในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิพลเมืองของตน เช่น เรื่องความมั่นคงของชาติ วาระทางเศรษฐกิจอันกระทบถึงความ เป็นอยู่ ตลอดจนเรื่องสิทธิมนุษยชน เป็นต้น ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 57 ได้บัญญัติไว้ความว่า

“บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้ส่วนเสียสำคัญอื่นใด ที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว”

ทั้งนี้การสื่อสารมวลชนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญมากทางการเมืองในปัจจุบัน เนื่องจากการรายงานข่าวสารสาธารณะส่วนใหญ่กระทำผ่านสื่อมวลชน มีประชาชนไม่กี่คนที่ได้รับข่าวสารหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองโดยตรง สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็น “ตัวกลาง” (mediator) ระหว่างรัฐบาลและประชาชน เมื่อใดที่รัฐบาลต้องการให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับสิ่งใด

หรือปฏิบัติตามนโยบายใด รัฐบาลจะอาศัยสื่อมวลชนในการถ่ายทอดข่าวสาร ในทำนองเดียวกัน เมื่อใดที่ประชาชนต้องการทราบสิ่งใดเกี่ยวกับรัฐบาล ประชาชนมักจะหาคำตอบจากสื่อมวลชน¹ เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นผู้นำเสนอสารสนเทศต่อประชาชน เพื่อแจ้งเหตุการณ์ต่างๆ ให้ทราบ ตลอดจนเป็นฐานข้อมูลอ้างอิงในการตัดสินใจ

ประชาชนเองก็ต้องรู้จักเลือกใช้สารสนเทศ จากสื่อแขนงต่างๆ ให้มีความหลากหลาย อย่างมีคุณภาพ นอกจากนั้นจะต้องมีความรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) ไม่ตกเป็นเครื่องมือของการโฆษณาชวนเชื่อจากแหล่งสารต่างๆ จนกว่าจะได้พิจารณาสารสนเทศนั้นด้วยเหตุและผลอย่างถ่วงถ่วง

แต่เมื่อหันกลับมามองโลกแห่งความเป็นจริง สังคมไทยในภาพรวมยังขาดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพิกเฉยและไม่รู้สึกเดือนร้อนกับวิกฤตทางการเมืองที่ดำเนินอยู่ เคยชินกับความอยู่ดีศรีสุข และการทุจริตในวงการเมือง จนมองเห็นปัญหาการเมืองรอบตัวเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน อันนำไปสู่สูญญากาศแห่งการคิดและวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ประชาชนมักจะรับรู้เหตุการณ์บ้านเมืองอย่างผิวเผิน และไม่สนใจรายละเอียดในเชิงลึก ดังเช่น ความสนใจเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญเฉพาะประเด็นที่สื่อนำเสนอ แต่มีน้อยคนที่ได้ศึกษารายละเอียดของรัฐธรรมนูญจากเอกสาร หรือคำร่ำอื่นๆ ประกอบเพื่อทราบข้อมูลในเชิงลึก หรือการเฉยเมยต่อคดีการจัดซื้อที่ดินแถบรัชดาของคุณหญิงพงมาน ชินวัตร รวมทั้งคดีการจัดซื้อจัดจ้างรถดับเพลิงของกรุงเทพมหานครซึ่งคตส.ตรวจสอบอยู่ เมื่อสื่อไม่ได้นำเสนอประชาชนก็ไม่ใส่ใจในการติดตามเพราะรู้สึกไม่เป็นธุระกับความไม่ชอบมาพากล หรือเคยชินกับความไม่โปร่งใสในการบริหารประเทศ トラบใดที่ปัญหานั้นยังไม่กระทบต่อความเป็นอยู่ของตนเองอย่างป็นรูปธรรม

นอกจากการเข้าใจผิดว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัว จึงไม่ให้ความสนใจต่อการรับรู้อخبارการเมือง มนุษย์เองก็มีข้อบกพร่องหลายประการในกระบวนการตัดสินใจ อันขัดขวางกระบวนการแห่งประชาธิปไตย กล่าวคือ มนุษย์ไม่ได้คิดและวิเคราะห์อย่างสลับซับซ้อน หรือตั้งกระทู้สารสนเทศอย่างไม่จำกัดทุกครั้งเมื่อตัดสินใจ โดย Herbert A. Simon ได้อธิบายการตัดสินใจที่ดีในเชิงอุดมคติไว้ว่า การตัดสินใจเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยหลายขั้นตอน โดยเริ่มจากความต้องการในการแก้ปัญหา ด้วยการค้นหาทางเลือกต่างๆ หลังจากนั้นจึงชั่งน้ำหนักประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากทางเลือกต่างๆ แล้วจึงเลือกขึ้นมาหนึ่งทาง และตัดสินใจทำตามทางเลือกดังกล่าวในที่สุด นอกจากนั้น Toda ได้อธิบายเพิ่มเติมว่ากระบวนการตัดสินใจเริ่มจากการพบปัญหาซึ่งต้องตัดสินใจ (Detecting a decision problem) หลังจากนั้นจึงรวบรวมสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

¹ สเตียร์ เชยประทับ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสื่อสารการเมืองในสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เอส ดี เพลส, 2540), หน้า 2.

เพื่อหาทางแก้ปัญหา แล้วจึงกำหนดทางเลือกต่างๆตามด้วยการประเมินทางเลือกนั้นจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ว่าเหมาะสมหรือไม่ (conducting analysis-synthesis within an appropriate decision scope for each alternatives) แล้วจึงเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดก่อนตัดสินใจ จะเห็นได้ว่าการตัดสินใจที่คตินั้น จะต้องอาศัยสารสนเทศที่มีคุณภาพและพอเพียงเพื่อใช้เป็นฐานในการคิดและวิเคราะห์ก่อนการตัดสินใจ

ในขณะที่นักจิตวิทยาที่ชำนาญด้านการตัดสินใจมีความเห็นที่แตกต่างจาก Simon โดย Daniel Kahneman และ Amos Tversky ได้โต้แย้งว่า มนุษย์ไม่ได้มีการตัดสินใจที่ซับซ้อน หรือประมวลผลสารสนเทศที่ต้องอาศัยสารสนเทศจำนวนมาก และผ่านกระบวนการกลั่นกรองด้วยเหตุผลตรงกันข้ามมนุษย์มักจะเลือกวิธีที่ง่ายที่สุดในการตัดสินใจ เพื่อจัดการกับความสามารถในการประมวลผลสารสนเทศอย่างจำกัด (Limited processing capacity) ของมนุษย์ โดยใช้ Heuristic หรือ ความคิดเชิงรวบรัด อันนำไปสู่การตัดสินใจที่ปราศจากการครุ่นคิด ด้วยการดึงเอาค่านิยม จารีต ความเชื่อ และทัศนคติที่ถูกหล่อหลอมมา เพื่อตัดสินใจประเด็นต่างๆในชีวิตประจำวัน ราวกับว่าได้ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลท่ามกลางสถานการณ์อันจำกัด ทั้งความจำกัดด้านศักยภาพในการประมวลผลสารสนเทศของมนุษย์ ความจำกัดในการตื่นตัวทางการเมือง และความจำกัดของสารสนเทศที่มีอยู่²

สำหรับการประมวลผลสารสนเทศทางการเมือง Sniderman ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า บ่อยครั้งที่พลเมืองจะลดความจำกัดของสารสนเทศทางการเมือง ด้วยการใช้ประโยชน์จากความคิดเชิงรวบรัด ซึ่งหมายถึง ทางลัดในการตัดสินใจ (Judgmental shortcut) อันเป็นการเรียบเรียงตัวเลือกทางการเมืองต่างๆ (Political Choices) ให้ง่ายลง โดยอาศัยสารสนเทศที่เกี่ยวข้องเพียงเล็กน้อย เพื่อนำไปสู่คำตอบที่ยอมรับได้ แม้ว่าประเด็นนั้นจะมีความซับซ้อนมากเพียงใดก็ตาม

จากปัญหาข้างต้นจึงนำไปสู่ความกังวลว่า มนุษย์จะใช้การตัดสินใจด้วยความคิดเชิงรวบรัด กับประเด็นทางการเมืองที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติ และมีผลกระทบระยะยาว ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังเช่นการลงประชามติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ประชาชนมีความรอบคอบในการตัดสินใจเพียงใด ใส่ใจกับการศึกษารายละเอียดของรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดหรือไม่ หรือใช้เกณฑ์การตัดสินใจเช่นเดียวกับการตัดสินใจเรื่องเล็กน้อยในชีวิตประจำวัน

² Kate Lynda Lee, **Handbook of Political Communication Research** (Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2004), PP.411-412.

นอกจากนั้นมีปัจจัยใดบ้าง ที่เป็นตัวกำหนดการตัดสินใจด้วยความคิดเชิงรวบรัด และประชาชนได้ตระหนักถึงการใช้ความคิดเชิงรวบรัด ในการตัดสินใจทางการเมืองมากน้อยประการใด ทั้งนี้ในสังคมไทย ยังไม่มีงานวิจัยที่มุ่งศึกษาแบบแผนในการตัดสินใจทางการเมืองโดยใช้ความคิดเชิงรวบรัดมาก่อน ผู้วิจัยจึงต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ และสื่อสารให้เป็นที่เข้าใจมากขึ้น

ปัญหาคำวิจัย

1. แบบแผนการประมวลผลสารสนเทศ อันนำไปสู่การตัดสินใจทางการเมืองของแต่ละบุคคลเป็นอย่างไร
2. ปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจด้วยความคิดเชิงรวบรัด (Heuristic)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อศึกษาและประเมินคุณภาพการประมวลผลสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจทางการเมือง ตลอดจนคุณภาพการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล
2. เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงอุปสรรคในการตัดสินใจและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไข